

УДК 303.4:631.143
© 2018

ІНВЕСТИЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ В СТРАТЕГІЧНІЙ ПЕРСПЕКТИВІ

М.І. Кісіль

*кандидат економічних наук
ННЦ «Інститут аграрної економіки»,
вул. Героїв Оборони, 10, м. Київ, 03127, Україна
e-mail: kisi147@gmail.com*

Надійшла 3.04.2017

Мета. Обґрунтувати напрями поліпшення інвестиційного забезпечення розвитку сільського господарства України в стратегічній перспективі. **Методи.** Логічних узагальнень, аналітичних досліджень, порівнянь, розрахунково-конструктивний, нормувань, прогнозування, проектного аналізу. **Результати.** Проаналізовано світову і національну практики сільськогосподарської політики та особливості інвестиційного забезпечення розвитку сільського господарства. Обґрунтовано заходи щодо його поліпшення, підвищення інвестиційної привабливості, залучення інвестицій, визначено основні цілі та індикатори інвестиційного забезпечення розвитку сільського господарства на стратегічну перспективу. **Висновки.** Інвестиційне забезпечення розвитку сільського господарства України в 4 – 5 разів нижче, ніж у розвинених країнах, що є національною проблемою. Її слід розв'язувати на основі активної аграрної політики, активізації інвестиційної діяльності виробників за рахунок власних і залучених коштів, надання їм, насамперед дрібним, бюджетної підтримки, а також застосування системи інших заходів.

Ключові слова: інвестиції, стратегія інвестування, інвестиційна політика, інвестиційне забезпечення, залучення інвестицій, прогноз інвестицій.

Інвестиції є найважливішим чинником розвитку економіки. Значення інвестицій, спрямованих на розвиток сільськогосподарського виробництва, не лише в можливості пришвидшити процеси відтворення та підвищити його ефективність, а й в активізації економічних процесів у інших галузях і сферах економіки.

Дослідженнями з'ясовано, що між капітальними інвестиціями на 1 га угідь і показником валового регіонального продукту є кореляційна залежність середньої тісноти взаємозв'язку [1]. Тобто інвестиції в сільське господарство сприяють розвитку всієї економіки, розв'язанню соціально-економічних проблем, посилюють продовольчу безпеку держави. Тому поліпшення інвестиційного забезпечення

сільського господарства є одним із найважливіших стратегічних чинників і завданням національного розвитку. Дослідження проблеми підвищення інвестиційного забезпечення розвитку сільського господарства має велике наукове і практичне значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різноманітні аспекти стратегії інвестиційного забезпечення розвитку сільського господарства досліджують у більшості держав. Там, де економіка нестабільна чи недостатньо розвинена, наукові дослідження спрямовують на розв'язання проблеми бідності та несправедливості [2]. У країнах із розвинутою економікою — на розвиток сільських територій [3], підтримку державних пріоритетів [4],

відповідальне інвестування [5], інвестиційне забезпечення дрібних товаровиробників [6], зокрема жінок [7], пріоритетний розвиток окремих галузей і регіонів [8], на міждержавному рівні — на створення глобальної або міждержавної системи сільського господарства [9], а в базових відносинах — на захист від інвестицій у захоплення землі [10]. Усі зазначені проблеми інвестиційного забезпечення нині мають місце в сільському господарстві України, хоча й різняться ступенем гостроти, але потребують дослідження і розв'язання.

Мета досліджень — наукове обґрунтування напрямів поліпшення інвестиційного забезпечення розвитку сільського господарства України в стратегічній перспективі.

Методи досліджень — логічних узагальнень, аналітичних досліджень, порівнянь, нормувань, прогнозування, розрахунково-конструктивний, проектний аналіз.

Результати досліджень. З'ясовано, що в розвинених країнах світу інвестиційна діяльність товаровиробників не лише стимулюється, а й підтримується значними преференціями. Так, бюджет Спільної сільськогосподарської політики ЄС на період 2014–2020 рр. передбачає прямі виплати сільськогосподарським товаровиробникам і ринкові заходи в розмірі 308,7 млрд євро, що становить 238 євро/га в рік. Окрім того, на розвиток сільської місцевості виділено 99,6 млрд євро, що в пропорції до прямих вкладень у виробництво становить 1:0,3225. Якщо накласти ці показники на параметри України, то на розвиток виробництва сільськогосподарської продукції лише в 2016 р. слід було спрямувати 215, а на сільський розвиток — 69 млрд грн, що відповідно у 4,3 і 5 разів більше за фактичні обсяги капітальних інвестицій. Проте подібних країнам ЄС механізмів підтримки і програми субсидювання в Україні поки що немає, а фактично досягнуті у 2016 р. розміри інвестиції в сільське господарство (75 дол. США на 1 га) відповідають лише показникам держав, які розвиваються (до 150 дол. США на 1 га).

Якщо стратегія розвитку економіки України й надалі передбачатиме входження в глобальні економічні, екологічні, соціальні процеси і систему продовольчої безпеки, то слід формувати аналогічні світовим умови розвитку сільського господарства. Найприйнятнішою є відповідна політика країн Організації

економічного співробітництва і розвитку, найважливіші завдання якої — формування інвестицій виробників за рахунок їхніх власних і залучених коштів, а в разі недостатності — надання прямої й опосередкованої підтримки за рахунок бюджету та інших джерел. На засадах такої політики розроблено пропозиції для умов України [11, 12].

Запровадження зазначеної сільськогосподарської політики поки що стримує ряд негативних чинників, які породжують несталість. Виявлено, що динаміка інвестицій у розвиток сільського господарства України характеризується вираженою несталістю. Так, через фінансову кризу 2008 р. капітальні інвестиції в сільськогосподарське виробництво в 2009 р. порівняно з попереднім роком зменшилися вдвічі, але вже у 2010–2012 рр. почали зростати, хоча й не досягли докризового рівня. Посилення тіньових чинників у 2013 р. призвело до зупинки динаміки, а в наступному році — до зменшення інвестицій. Проте вже в 2015 р. позитивні чинники пересилили вплив факторів нестабільності. Інвестиційна привабливість сільськогосподарського виробництва підвищилася, обсяги капітальних інвестицій у його розвиток збільшилися на 19,6%, а 2016 р. — на 51,7%. Основним джерелом цих інвестицій були власні кошти агропромислових формувань. За рахунок сільського господарства забезпечено 40% загального приросту інвестицій в економіку держави.

Нинішнє зростання інвестицій у сільське господарство значною мірою пов'язане зі сприятливою для нього фазою хвилі С. Кузнеця, що характеризується пріоритетним спрямуванням капіталу на його розвиток. Нами встановлено, що ця фаза розпочалася з 2010 і триватиме до 2025 р. Потім пріоритетною стане харчова промисловість. Фактор пріоритетності сільського господарства у 2015–2016 рр. пересилив негативні чинники військового періоду, тому інвестиції зростають. Однак їх розміри поки що настільки недостатні, що створюють проблему національного значення. Радикальні заходи щодо розв'язання цієї проблеми в умовах війни можна розпочати лише після завершення її активної фази, що, за нашими оцінками, може відбутися в 2019–2020 рр.

З метою поліпшення інвестиційного забезпечення розвитку сільського господарства,

зокрема й в умовах війни, у середньостроковій перспективі слід здійснювати заходи щодо:

- формування нормативної бази, необхідної для пом'якшення та усунення дефіциту в агровиробників коштів на фінансування інвестицій, поліпшення вибору стратегічних і поточних пріоритетів інвестування та залучення додаткових інвестиційних ресурсів;

- першочергового поліпшення інвестиційного забезпечення дрібних виробників, особливо фермерських і селянських господарств, діяльність яких має велике не лише економічне, а й соціальне значення;

- усунення регіональних диспропорцій у рівнях інвестування, які зумовлюють не лише спад сільськогосподарського виробництва, різноманітні негативні економічні, соціальні, екологічні та інші наслідки, а й суспільну нестабільність;

- подолання негативного впливу військових чинників у постраждалих регіонах Донецької і Луганської областей, які лише в 2014–2015 рр. спричинили зменшення капітальних інвестицій у сільське господарство на 2,5, а загалом по державі на 15,4 млрд грн;

- відновлення напівзруйнованої матеріально-технічної бази установ бюджетної сфери, особливо тих, що формують інноваційну інфраструктуру аграрної економіки;

- формування дієвого механізму кредитної підтримки агровиробників, особливо дрібних і середніх;

- розв'язання проблеми інвестиційного забезпечення розвитку шляхової мережі в сільській місцевості, стан якої не дає змоги реалізовувати будь-яку ефективну стратегію розвитку;

- здійснення організаційних, фінансових та інших заходів щодо інвестування розвитку сфери заготівель і збуту сільськогосподарської продукції, насамперед молока і м'яса із селянських господарств;

- подолання корупції, негативного впливу тіньової економіки, кримінальних та інших структур й усунення інших негативних чинників.

Оскільки гострота проблеми інвестиційного забезпечення потребує її розв'язання передусім для малого агробізнесу, слід запровадити спеціальні механізми кредитної підтримки сімейних господарств; збільшити бюджетну

підтримку фермерів, особливо молодих; розробити та реалізувати ряд пілотних інноваційно-інвестиційних проектів; сприяти створенню мережі цехів і пунктів для забою тварин із господарств населення, які б відповідали вимогам європейського і національного законодавства; забезпечувати підтримку створення відокремлених фермерських садіб та їх автономного ресурсного забезпечення; запровадити механізм фінансового лізингу технічних засобів і племінної худоби; сприяти реалізації сімейним фермерським господарствам племінного молодняку тварин із високим генетичним потенціалом; розробити порівняно дешеві типові проекти будівництва і зразкові інвестиційні проекти створення ферм для сімейних і фермерських господарств тощо. Розрахунки свідчать про те, що на розвиток у 2018–2020 рр. сімейних ферм слід щороку спрямувати 12, а в 2021–2025 рр. — 15 млрд грн у цінах 2016 р.

Для активізації інвестиційної діяльності в сільському господарстві, підвищення його інвестиційної привабливості та залучення інвестицій у період 2016–2025 рр., крім зазначених вище, доцільно здійснити заходи щодо:

- стимулювання інвестиційної діяльності виробників за рахунок власних і позикових коштів та сприяння залученню ними зовнішніх інвестицій;

- підтримки інвестицій на поверненій основі в придбання нової техніки, племінних тварин і будівництва тваринницьких об'єктів;

- розвитку тваринницьких племпідприємств, сортовипробувальних, сортодослідних, навчальних, наукових, дорадницьких, агроконсалтингових та інших закладів і установ бюджетної сфери;

- активізації організаційних та інших заходів із залучення агроформуваннями іноземних інвестиційних ресурсів та усунення перешкод у їх діяльності з дотриманням національних інтересів, сприяння залученню великими національними агроформуваннями інвестиційних ресурсів на міжнародних фондових, кредитних та інших фінансових ринках;

- надання депресивним сільським регіонам статусу територій пріоритетного розвитку прийняттям відповідного законодавства і встановлення пільг для інвесторів;

- здійснення заходів стосовно отримання міжнародної допомоги і компенсацій з боку винних сторін на відновлення постраждалих

від військових подій суб'єктів господарювання в сільському господарстві Донбасу та інших регіонів;

- підтримки інвестиційних проектів сільськогосподарських кооперативів та суб'єктів малого підприємництва на селі, організованих на основі самофінансування;

- сприяння реалізації інвестиційних проектів у виробництві сертифікованої органічної та збалансованої агропродукції і продовольства;

- посилення ролі фінансового лізингу в забезпеченні агробізнесу технічними засобами, обладнанням і племінною худобою.

Основними цілями та індикаторами інвестиційного забезпечення розвитку сільського господарства в стратегічній перспективі мають бути:

- досягнення потрібного рівня забезпечення розвитку сільського господарства в інвестиційних ресурсах, що потребує доведення у 2020 р. обсягів капітальних інвестицій за рахунок усіх джерел фінансування в цінах 2016 р. на рівні 63 і 2025 р. — 79 млрд грн, а також забезпечення середньорічного темпу приросту інвестицій у 2018–2025 рр. на 7%;

- зростання інвестиційних можливостей

товаровиробників і досягнення оптимального співвідношення між їх власними та залученими джерелами фінансування інвестицій відповідно до 2:1;

- формування дієвого механізму підтримки інвестицій малого агробізнесу, який би забезпечував потреби особистих і фермерських господарств у залучених джерелах фінансування інвестицій на 65, а в 2025 р. — 100%;

- розширення фінансування дорожнього господарства в сільській місцевості як одного з ключових факторів підвищення інвестиційної привабливості сільського господарства через фінансування робіт із будівництва, ремонту та облаштування доріг із твердим покриттям в обсягах, що становлять не менше 1/3 дорожніх фондів.

Розраховані на період 2018–2020 рр. прогностичні обсяги капітальних інвестицій у сільськогосподарське виробництво України в цінах 2016 р. становлять 167, а на 2021–2025 рр. — 366 млрд грн. Доцільно забезпечити співвідношення між власними і залученими коштами на фінансування інвестицій товаровиробників у 2020 р. — 1,00:0,25, а в 2025 р. — 1,00:0,33.

Висновки

Розвинені країни здійснюють активну сільськогосподарську політику, спрямовану на активізацію інвестиційної діяльності виробників. Розміри бюджетної підтримки сільськогосподарського виробництва і ринкових заходів у країнах ЄС в 4–5 разів перевищують відповідні показники України. Нині та в найближчій перспективі немає достатніх можливостей для формування національної сільськогосподарської політики за аналогією

розвинених країн, проте це завдання в подальшому має бути вирішеним. Проблему інвестиційного забезпечення розвитку сільського господарства слід розв'язувати на основі активної аграрної політики, стратегічними завданнями якої мають бути активізація інвестиційної діяльності виробників за рахунок власних і залучених коштів, надання їм, насамперед дрібним, бюджетної підтримки, а також застосування системи інших заходів.

Кисиль Н.И.

ННЦ «Інститут аграрної економіки», ул. Героїв Оборони, 10, г. Київ, 03127, Україна; e-mail: kisil47@gmail.com

Инвестиционное обеспечение развития сельского хозяйства Украины в стратегической перспективе

Цель. Обосновать пути улучшения инвестиционного обеспечения развития сельского

хозяйства Украины в стратегической перспективе.

Методы. Логических обобщений, аналитических исследований, сравнений, расчетно-конструктивный, нормирования, прогнозирования, проектного анализа. **Результаты.** Проанализированы мировая и национальная практики сельскохозяйственной политики и особенности инвестиционного обеспечения развития сельского хозяйства. Обоснованы меры по его улучшению, повышению

інвестиційної привлекательності, привлеченню інвестицій, определены основные цели и индикаторы инвестиционного обеспечения развития сельского хозяйства на стратегическую перспективу. **Выводы.** Инвестиционное обеспечение развития сельского хозяйства Украины в 4–5 раз ниже, чем в развитых странах, что является национальной проблемой. Ее следует решать на основе активной аграрной политики, активизации инвестиционной деятельности производителей за счет собственных и привлеченных средств, предоставления им, прежде всего мелким, бюджетной поддержки, а также применения системы других мероприятий.

Ключевые слова: инвестиции, стратегия инвестирования, инвестиционная политика, инвестиционное обеспечение, привлечение инвестиций, прогноз инвестиций.

Kisil M.

NSC «Institute of agrarian economy», 10 Heroiv Oborony Str., Kyiv, 03127, Ukraine; e-mail: kisil47@gmail.com

Investment security of further development of agriculture of Ukraine in strategic perspective

The purpose. To justify paths of martempering investment security of development of agriculture of Ukraine in strategic perspective. **Methods.** Logical generalizations, analytical researches, comparisons, calculative-constructive, standardization, prediction, design analysis. **Results.** Global and national experience in agricultural policy and features of investment security of development of agriculture are analyzed. Measures are substantiated on its martempering, heightening of investment appeal, engaging investments. Basic purposes and indicators of investment security of development of agriculture in strategic perspective are justified. **Conclusions.** Investment security of development of agriculture in Ukraine is in 4-5 times below, than that in the developed countries. That is a national problem. It may be solved on the basis of active agrarian policy, activation of investment activity of producers due to own and attracted means, budgetary support, and also by application of system of other measures.

Key words: investments, strategy of investment, investment policy, investment security, engaging investments, forecast of investments.

Бібліографія

1. *Kisil M.I.* Strategic investment directions for the development agriculture of Ukraine/M.I. Kisil// *Ekonomika APK*. — 2015. — № 8. — P. 39.

2. *Exploring Strategic Priorities for Regional Agricultural/M. Jonson, S. Benin, L. You et al.//IFPRI Discussion Paper 01318*. — January, 2014.

3. *Investment Priorities for Rural Development// [OECD]*. — Edinburg, Scotland, October, 19–20, 2006.

4. *Renkow M.* Priorities for public investment in agriculture and rural areas (GRP 3)/M. Renkow// *International Food Policy Research Institute (IFPRI)*. — 2011. — № 6.

5. *Bernd S.* Responsible investments in agriculture, in practice: results and conclusions from a case study review/S. Bernd, J. Allen//Paper prepared for presentation at the «2015 World bank conference on land and poverty»: The World Bank — Washington DC, March, 23–27, 2015.

6. *Vorley B.* Tipping the Balance: Policies to shape agricultural investments and markets in favour of small-scale farmers/B. Vorley, L. Cotula, K. Chan// *The International Institute for Environment and Development*. — Research report, December, 2012.

7. *Masaba C.M.* Agricultural Investment, Gender

and Land: Lessons From an IFAD-supported project in Uganda/C.M. Masaba, H. Liversage, S. Jonckere//Paper prepared for presentation and the «Annual World Bank, conference on Land and Poverty», The World Bank. — Washington DS, Marc, 2014.

8. *Policy Options and Investment Priorities for Accelerating Agricultural Productivity and Development in India/franzgatzweiler.org/p=641*.

9. *Deutch Invest in Global Agribusiness/Deutsche Asset & Wealth Management, April, 2015*.

10. *Cuffaro N.* «Land Grabbing» in Developing Countries: Foreign Investors, Regulation and Codes of Conduct/N. Cuffaro, D. Hallam//Paper presented at the 11. International Conference on Global Land Grabbing 6–8 April, 2011.

11. *Політика щодо інвестування у сільське господарство України* — OECD.org/oecd.org/globalrelations/Agricultural_Investment_Policies_Ukraine_UKR.pdf.

12. *Стратегічні напрями інвестиційного забезпечення розвитку сільського господарства України на період до 2020 року/Ю.О. Лупенко, М.Я. Дем'яненко, М.І. Кісіль та ін.;* за ред. Ю.О. Лупенка та М.І. Кісіля. — К.: ННЦ ІАЕ, 2012. — 74 с.